

MUMMIES TENTOONSTELLEN?

In het oude Egypte is het leven na de dood erg belangrijk en worden tijdens het leven op aarde voorbereidingen getroffen voor het hiernamaals. Om te kunnen blijven voortleven in het hiernamaals krijgt de dode voorwerpen uit het dagelijks leven en voedsel mee, maar ook afbeeldingen die een ritueel uitleggen. Belangrijk is dat het lichaam – of ten minste de voorstelling ervan – bewaard wordt. Bijgevolg ontwikkelt zich een methode om het lichaam te bewaren via mummificatie – althans voor wie het zich kan veroorloven.

In de oudste periode worden doden niet behandeld bij de begraving. De eerste gemummificeerde lichamen worden in het begin van het Middenrijk gemaakt. Het volledige proces van mummificatie kent zijn hoogtepunt in het Nieuwe Rijk wanneer meer Egyptenaren er toegang toe hebben, maar natuurlijk is de kwaliteit van het proces niet voor iedereen even hoog.

De oudste mummie die tentoongesteld staat in de KMKG, is die van de ambtenaar Aboe, een 'politiechef', zoals zijn grafkist vermeldt. De mummie, kist en graf- giften dateren van het begin van het Middenrijk. Het lichaam is behandeld voor een betere bewaring en is omwikkeld met linnen doeken, maar het is niet zeker of ook de organen verwijderd zijn. Het gezicht is bedekt met een dun masker van stucwerk, bedoeld om hem opnieuw een aangezicht te geven, compleet met zwart snorretje en andere gelaatstrekken.

Mummie Aboe, Antinoë, begin van Middenrijk

EEN FASCINATIE VOOR MUMMIES

Mummies fascineren al vanaf de eerste ontdekkingen in de 19e eeuw. Verzamelaars aarzelen niet om een mummie te kopen bij antiquairs.

Mummiehand met ring met scarabee, scarabee in faience met gouden zetting, herkomst onbekend, datering onbekend

Zo kwam Gustave Hagemans (zie fiche Egyptomanie) in het bezit van deze hand met ring. Hij verkocht de hand in 1861 aan het museum. Hagemans schrijft een bijhorende tekst die duidelijk beïnvloed is door de fantasierijke visie op het antieke Egypte die kenmerkend is voor de egyptomanie:

De kleinheid van deze hand met zijn slanke vingers, de fijnheid van zijn vormen, die allemaal nog herkenbaar zijn na meer dan twee- of drieduizend jaar in het graf, doen ons geloven dat het de hand was van een rijk jong meisje, vroegtijdig onttrokken aan de liefde van haar ouders of aan de liefde van de man die haar echtgenoot zou worden. Wat te denken van deze van het lijk gerukte hand, eens het voorwerp van zoveel respect, van zoveel zorg; van deze gouden ring, met de scarabee, symbool van het leven, die nog steeds de ringvinger van deze hand siert, nu helemaal zwart van het natron dat met de ontbinding moest wedijveren...

G. Hagemans, *Un cabinet d'amateur. Notices archéologiques*, Liège 1855, p. 86.

In realiteit weten we niet waar deze hand vandaan komt. Veel mummies ontdekt in de 19e eeuw worden trouwens van hun windsels ontdaan, ten koste van hun bewaarstaat. Het boek van de Fransman Théophile Gautier, *Le roman de la momie* uit 1857 is een voorbeeld van fascinatie voor mummies. De roman gaat over een jonge vrouw van wie de mummie wordt ontdekt door een jonge Britse aristocraat en ter plekke wordt ontdaan van de windsels. De enorme schoonheid van de jonge vrouw is een schok voor de jonge ontdekker en hij wordt op slag verliefd ...

HET ONDERZOEK VAN MUMMIES

De wetenschappelijke waarde van mummies kan groot zijn: onderzoek laat immers toe om informatie te verkrijgen over de persoon bij leven en over de methode van mummificatie en de datering. Om wetenschappelijke informatie te krijgen over de mummie van Boetehamon (zie fiche Archeologie), bijvoorbeeld, geeft Jean Capart in 1939 de opdracht aan een arts, dokter Jonckheere om hem grondig te onderzoeken. Het diepgaande onderzoek resulteert in een wetenschappelijke publicatie. Het gevolg is echter dat behalve wat linnen repen en het hoofd van de mummie niets meer overblijft. De mummie is dus opgeofferd voor de wetenschap.

Repen van de mummie Boetehamon, linnen, herkomst ongekend, waarschijnlijk Thebaanse regio, late Tijd

Mummie Boetehamon voor de dissectie

IN DE KLAS

► De leerlingen debatteren over de meerwaarde van het al dan niet tentoonstellen van mummies.

EXPERT AAN HET WOORD

Caroline Tilleux, archeoloog met specialisatie in mummificatie-technieken.

De mummie van Boetehamon is tijdens het wetenschappelijk onderzoek vernietigd. Hoe gaat men tegenwoordig te werk het tentoonstellen van mummies in een museum? zodat de mummie toch intact blijft? Wat is er te zeggen over

Autopsies op mummies doet men niet meer, oef!

Vandaag bestudeert men ze zonder ze uit te wikkelen. Dankzij de vooruitgang van de technologie kan men nu analyses doen zonder de mummie te beschadigen, laat staan te vernietigen. In het algemeen worden nu de technieken van de medische beeldvorming gebruikt. De beelden in 2 of 3 dimensies geven informatie over heel wat zaken, zoals het geslacht van de dode, de leeftijd, de beenderen en de aanwezigheid van eventuele trauma's of ziekten. Ook de methode om te mummificeren – waarmee ik wil zeggen welke zorg en behandeling het lichaam gekregen heeft van de mummificeerders – kan bestudeerd worden via de beeldvorming. Zijn de ingewanden van deze persoon verwijderd tijdens het proces? Worden amuletten aangetroffen onder de kartonnage van deze vrouwelijke mummie? Hoeveel lagen linnen zien we bij deze mummie? Zoveel vragen die een antwoord kunnen krijgen zonder de lichamen te schaden!

De antwoorden worden verkregen dankzij de samenwerking met verschillende domeinen in de wetenschap: een multidisciplinaire aanpak. De archeologen werken samen met antropologen, artsen, radiologen, maar ook met scheikundigen, toxicologen, entomologen, botanici, enz... Al deze domeinen samen zorgen voor een uitstekende kwaliteit van de informatie over de onderzochte mummies.

Één mummie kan info geven over de levenswijze, over het geloofssysteem en de funeraire gebruiken verbonden met een persoon, maar zo ook over een samenleving. De rijkdom van informatie, verborgen in een mummie, is heel belangrijk en laat toe om het oude Egypte beter te leren kennen. Om al deze redenen blijven mummies een plaats innemen op tentoonstellingen en collecties. Naar de toekomst toe zal nochtans de bezoeker bepalen of die nog mummies wil zien in een museale omgeving. Meer en meer organiseren de musea de scenografie van de zalen zodanig dat de bezoekers weten dat ze menselijke resten te zien zullen krijgen. De bezoeker mag zelf beslissen of die de lichamen wil zien of liever een omweg maakt. Zelden worden mummies trouwens nog uit context getoond. Mummies zijn nu meestal omringd met archeologische objecten die de funeraire gebruiken duidelijk maken, alsook met teksten die de historische context beschrijven: wie zijn deze mensen en wat is er met hen gebeurd? Wat er ook van zij, we moeten ervoor zorgen dat de lichamen met de grootste eerbied getoond worden, met respect voor het geloof en de gevoeligheden van elkeen.

In de loop van het jaar 2023 zal een boek verschijnen dat gewijd is aan de goede zorg voor menselijke resten die bewaard worden in musea. Een van de hoofdstukken behandelt de presentatie van menselijke resten – o.a. van mummies – in openbare ruimtes. Doel is een kader aan te reiken voor iedereen die met deze bijzondere materie in contact komt.